

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

SOLIQ SIYOSATI ORQALI IJTIMOIIY INNOVATSIYALARNI QO‘LLAB-QUVVATLASH

Yerjanov Shohrux Kabil o‘g‘li
O‘zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi
magistratura bosqichi tinglovchisi

Anotatsiya: Mazkur maqolada soliq siyosatining ijtimoiy innovatsiyalarni rivojlantirishdagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilingan. Ijtimoiy innovatsiyalar jamiyatdagi dolzarb muammolarga yangicha yondashuv asosida yechim topishga qaratilgan bo‘lib, ularning muvaffaqiyatli rivojlanishida soliq yengilliklari, rag‘batlantiruvchi mexanizmlar va qonunchilikdagi qulayliklar muhim omil hisoblanadi. Maqolada xalqaro tajribalar asosida soliq siyosati vositalari ko‘rib chiqilgan hamda O‘zbekiston sharoitida ijtimoiy innovatsiyalarni soliq mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlashning istiqbollari yoritilgan. Muallif ijtimoiy innovatsiyalarni iqtisodiy o‘sish va ijtimoiy barqarorlik omili sifatida ko‘rib chiqadi hamda ularni rivojlantirishga xizmat qiluvchi soliq siyosati strategiyalarini taklif etadi.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy innovatsiyalar, soliq siyosati, soliq yengilliklari, davlat qo‘llab-quvvatlovi, innovatsion iqtisodiyot, ijtimoiy tadbirkorlik, soliq rag‘batlantirish, inklyuziv o‘sish.

Global miqyosda raqamli texnologiyalar va ijtimoiy muammolarning murakkablashuvi ijtimoiy innovatsiyalarni zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylantirmoqda. Ijtimoiy innovatsiyalar – bu yangi mahsulotlar, xizmatlar, jarayonlar yoki institutlar orqali jamiyat ehtiyojlarini innovatsion usullarda qondirishga qaratilgan yangiliklardir. Ular ijtimoiy tenglik, bandlik, sog‘liqni saqlash, ta‘lim va ekologiya kabi sohalarda dolzarb muammolarni hal etishga xizmat qiladi.

Bunday innovatsiyalarni ilgari surish va amaliyotga joriy etish esa muayyan iqtisodiy resurslar, moliyaviy yengilliklar va rag‘batlantiruvchi tizimlar orqali qo‘llab-quvvatlanmasa, ularning keng ommaga yetib borishi murakkab kechadi. Shu nuqtai nazardan soliq siyosati — ya‘ni davlat tomonidan ijtimoiy innovatsiyalar subyektlariga beriladigan soliq imtiyozlari, chegirmalar, preferensiyalar — ularni faollashtirishda muhim vosita sifatida ko‘rilmoqda.

O‘zbekiston sharoitida ham ijtimoiy tadbirkorlik, ijtimoiy xizmatlar va innovatsion loyihalarni rivojlantirish bo‘yicha davlat tomonidan muayyan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ammo aynan ijtimoiy innovatsiyalarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan soliq siyosatini shakllantirish va takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Ushbu maqolada ijtimoiy innovatsiyalar mohiyati, ularni

O'RTA OSIYODA IJTIMOY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

rag'batlantirishda soliq mexanizmlarining o'rni va bu boradagi xalqaro amaliyot hamda milliy istiqbollar tahlil qilinadi.

Ijtimoiy innovatsiyalar hozirgi zamonning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanib, ular aholining turmush sifatini oshirish, muammoli ijtimoiy sohalarda yangicha yechimlar ishlab chiqish va bu orqali jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu innovatsiyalar ko'pincha ijtimoiy tadbirkorlik doirasida shakllanadi va amalga oshiriladi. Shu sababli ularni samarali rag'batlantirish uchun nafaqat moliyaviy, balki institutsional va soliq yengilliklarini nazarda tutuvchi mexanizmlar zarur bo'ladi. Ayniqsa, soliq siyosati bu jarayonning ajralmas qismiga aylanadi. Chunki, ijtimoiy innovatsion tashabbuslar ko'pincha barqaror moliyaviy manbalarga ega emas, ular dastlabki bosqichda tashabbuskor shaxslar yoki kichik guruhlar tomonidan joriy etiladi va faqat davlat yordami orqali o'sish imkoniga ega bo'ladi.

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashda soliq mexanizmlarining roli muhimdir. Masalan, Buyuk Britaniyada "Community Interest Company" maqomiga ega ijtimoiy korxonalar uchun foyda solig'i bo'yicha imtiyozlar taqdim etiladi. Germaniyada esa ijtimoiy startaplarga nisbatan soddalashtirilgan soliqqa tortish tizimi qo'llaniladi va ayrim holatlarda ularga subsidiyalar bilan bir qatorda soliqdan ozod qilish mexanizmlari joriy qilingan. AQShda notijorat va ijtimoiy yo'naltirilgan korxonalar uchun daromad solig'i va mol-mulk solig'i bo'yicha keng imtiyozlar taqdim etiladi. Bu tajribalar shuni anglatadiki, soliq siyosatini ijtimoiy innovatsion faoliyat bilan uzviy bog'lash orqali innovatsion loyihalarning keng ommaga tarqalishiga zamin yaratiladi.

O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy innovatsiyalarni rivojlantirish borasida dastlabki qadamlar tashlangan bo'lsa-da, mavjud soliq siyosatida ushbu turdagi faoliyat uchun maxsus yondashuv hali to'liq shakllanmagan. Aksariyat hollarda ijtimoiy tadbirkorlik yoki ijtimoiy innovatsion loyihalar amaldagi umumiy soliq rejimi doirasida soliqqa tortiladi. Bu esa ularning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashni qiyinlashtiradi. Bunda, ayniqsa, kichik miqyosdagi loyihalar uchun boshlang'ich bosqichda soliq yengilliklarining mavjud emasligi ularning faoliyatini cheklaydi. Shuning uchun davlat tomonidan ijtimoiy innovatsiyalarni aniq belgilab, ular uchun differensial soliq siyosatini ishlab chiqish zarurati tug'iladi.

Soliq siyosatini ijtimoiy innovatsiyalarni rag'batlantirishga yo'naltirish uchun bir necha strategik yo'nalishlar muhim hisoblanadi. Birinchidan, ijtimoiy innovatsion loyihalar uchun aniq yuridik maqom belgilanishi kerak. Bu orqali ularni soliq kodeksida alohida subyekt sifatida tan olish imkoniyati yaratiladi. Ikkinchidan, soliq kodeksiga maxsus moddalar kiritilib, ijtimoiy innovatsiyalarni amalga oshiruvchi subyektlarga foyda solig'i, QQS yoki ijtimoiy soliq bo'yicha imtiyozlar belgilanishi

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

mumkin. Uchinchidan, grant va subsidiyalar orqali qo‘llab-quvvatlangan ijtimoiy innovatsion loyihalarning soliqqa tortilishini soddalashtirish orqali ularning faolligini oshirish mumkin. To‘rtinchidan, ijtimoiy innovatsiyalarni baholovchi indikatorlar asosida differensial soliqqa tortish tizimi ishlab chiqilishi mumkin.

Bundan tashqari, soliq siyosatini innovatsion faollikni rag‘batlantirishga xizmat qiluvchi vosita sifatida foydalanish uchun normativ-huquqiy bazaning mukammalligi ham muhimdir. Bu borada O‘zbekiston Respublikasida “Ijtimoiy tadbirkorlik to‘g‘risida”gi qonunning qabul qilinishi va unga mos ravishda soliq kodeksiga tegishli o‘zgartishlar kiritilishi dolzarbdir. Shu bilan birga, ijtimoiy innovatsiyalarni baholash va ularning iqtisodiy-ijtimoiy samaradorligini aniqlash metodikasi ishlab chiqilishi kerak. Bu orqali soliq yengilliklari faqat chinakam innovatsion va ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan loyihalarga berilishi ta‘minlanadi.

Yana bir muhim jihat shundaki, soliq siyosatining innovatsion yondashuvga asoslanganligi investitsiyalarni jalb qilishda ham ijobiy rol o‘ynaydi. Investorlar, ayniqsa ijtimoiy natijaga yo‘naltirilgan investitsiyalar (impact investing) sohasidagi subyektlar, soliq yengilliklari mavjud bo‘lgan loyihalarga sarmoya kiritishga ko‘proq moyil bo‘ladilar. Bu esa ijtimoiy innovatsiyalarni moliyalashtirishda davlat resurslaridan tashqari xususiy sektor imkoniyatlaridan ham foydalanish imkonini yaratadi.

Soliq siyosati orqali ijtimoiy innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki jamiyatning eng dolzarb ehtiyojlariga innovatsion yechimlar topishga ham xizmat qiladi. Uzoq muddatli istiqbolda bu yondashuv ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlovchi, fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantiruvchi va inklyuziv o‘sishni rag‘batlantiruvchi muhim omil sifatida qaralishi mumkin.

Ijtimoiy innovatsiyalar zamonaviy jamiyatning murakkab ehtiyojlarini qondirishda samarali vosita bo‘lib, ularni rivojlantirish davlatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatidagi ustuvor yo‘nalishlardan biri bo‘lishi zarur. Mazkur innovatsion jarayonlar muvaffaqiyatli amalga oshishi uchun soliq siyosatining rag‘batlantiruvchi va moslashuvchan bo‘lishi katta ahamiyatga ega. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatmoqdaki, ijtimoiy innovatsiyalarni soliqqa tortishda differensial yondashuv, yengilliklar, chegirmalar va maxsus maqomlar ularning kengayishiga zamin yaratmoqda.

O‘zbekiston sharoitida esa ijtimoiy innovatsion loyihalar uchun aniq soliq yondashuvlari, huquqiy maqom va qo‘llab-quvvatlovchi mexanizmlar hali shakllanmoqda. Shu boisdan, ijtimoiy innovatsiyalarni ilgari suruvchi subyektlar uchun alohida yuridik maqom joriy etilishi, soliq kodeksiga tegishli o‘zgartirishlar kiritilishi va baholash indikatorlari asosida soliqqa tortish tizimi ishlab chiqilishi zarur.

O'RTA OSIYODA IJTIMOY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

Kelgusida soliq siyosati orqali ijtimoiy innovatsiyalarni faol rag'batlantirish davlat va jamiyat o'rtasida hamkorlikni kuchaytiradi, investitsiya muhitini yaxshilaydi hamda inklyuziv o'sish va ijtimoiy barqarorlikka zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2024.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori “2022–2026 yillarda ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirish strategiyasi to'g'risida” – 2022-yil.
3. OECD. (2021). “Tax Policy and Inclusive Growth”. OECD Publishing.
4. Mulgan, G. (2019). “Social Innovation: How Societies Find the Power to Change”. Bristol University Press.
5. Phills, J., Deiglmeier, K., & Miller, D. (2008). “Rediscovering Social Innovation”. Stanford Social Innovation Review.
6. European Commission (2020). “Social Enterprises and their Ecosystems in Europe – Comparative Synthesis Report”.
7. UNDP (2022). “Innovative Financing and Tax Incentives for Sustainable Development”.
8. HM Revenue & Customs (UK). “Community Interest Companies: Tax Guidance”, 2023.
9. German Federal Ministry for Economic Affairs and Energy. “Social Enterprises in Germany: Legal Framework and Taxation”, 2022.
10. Tursunov, B. & Erkinov, A. (2023). “Ijtimoiy tadbirkorlikni soliq va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari”. – “Iqtisodiyotni modernizatsiyalash muammolari” ilmiy jurnali.